HÁSKÓLI ÍSLANDS

Stafrænt málsambýli

Þriggja ára öndvegisverkefni, 2016-2019

Eiríkur Rögnvaldsson og Sigríður Sigurjónsdóttir

Íslensku- og menningardeild Háskóla Íslands

Eru ensk áhrif á íslensku að aukast?

„Ég kann þetta ekkert á íslensku“

SKOÐUN | 07:00 | 14. APRÍL 2015

Linda Björk Markúsardóttir, talmeina- og íslenskufræðingur

LINDA BJÖRK MARKÚSARDÓTTIR SKRIFAR

Starf mitt sem talmeinafræðingur felst, meðal annars, í því að meta orðaforða og málkunnáttu barna og unglinga. Undanfarið hefur það hefur færst í aukana að ég fái til mín alíslensk börn sem kunna ekki íslensku nema að litlu og yfirborðskenndu leyti. Þeim sýni ég myndir af algengum hlutum og bið þau að segja mér hvað þeir heita. Oft fæ ég svör á borð við: „Ég veit alveg hvað þetta er sko, ég bara kann þetta ekkert á íslensku.“

Sé þeim boðið að nefna hlutinn á ensku lætur svarið ekki á sér standa. Hvernig má þetta vera? Hvernig geta börn og unglingar sem eiga íslenska foreldra, eru fædd og uppalin hér og hafa alla tíð gengið í íslenska skóla ekki búið yfir íslenskum grunnorðaforða? Sé ekki um eiginlega málþroskaröskun að ræða er svarið við þessum spurningum einfalt: Tölvur og tækni. Nú fylgir tæknin móðurmjólkinni og börn og unglingar lifa og hrærast í heimi rafrænna samskipta sem fara nánast öll fram á ensku. Tölvur og símar „tala“ mjög takmarkaða íslensku og til hvers að brúka móðurmál skitinna 320.000 hræða þegar enskan opnar dyr allra samskipta upp á gátt?

Innlent | Morgunblaðið | 21.3.2017 | 5:30 | Uppfært 5:57

Börnin tala saman á ensku í skólanum

Grunnskólakennari í Hafnarfirði segir að sífellt beri meira á því að samskipti nemenda fari fram á ensku en ekki íslensku. *mbl.is/Eggert Jóhannesson*

Grunnskólakennari í Hafnarfirði segir marga nemendur byrjaða að nota ensku til samskipta í skólanum. Eigi þetta við bæði um unglinga og yngri nemendur.

Kennarinn telur ekki öruggt að íslenskan lifi af þær ógnir sem hún stendur frammi fyrir um þessar mundir, að því er fram kemur í umfjöllun um mál þetta í Morgunblaðinu í dag.

Segir kennarinn að farið hafi að bera á þessu fyrir tveimur til þremur árum. Hann telur netvæðinguna skýra þessa þróun. Ungmennin verji miklum tíma á netinu.

Breytingar á málumhverfi undanfarin 10 ár

- Samfélagsbreytingar:
  - ferðamannastraumurinn
  - fjölgun fólks með annað móðurmál
  - aukið háskólastarf á ensku
  - alþjóðavæðingin
- Tæknibreytingar:
  - snjalltækjabyltingin
  - YouTube- og Netflix-væðingin
  - gagnvirkir tölvuleikir
  - talstýring tækja

Ferns konar hugsanlegar afleiðingar

- Áhrif frá ensku aukast
  - í orðaforða, setningagerð, beygingum, framburði …
- Íslenskt ílag minnkar
  - börn á máltökuskeiði heyra minni íslensku
- Notkunarsvið íslensku skerðist
  - í ferðaþjónustu, viðskiptalífi, tölvusamskiptum …
- Virðing fyrir tungumálinu minnkar
  - það fer að þykja hamlandi og hallærislegt

Aðstæður andstæðari en nokkru sinni

- Meira og víðtækara áreiti
  - enskan í málumhverfinu er meiri og á fleiri sviðum en nokkru sinni fyrr
- Yngri viðtakendur
  - enskt máláreiti nær til yngri barna en áður, bæði gegnum snjalltæki og sjónvarpsáhorf
- Gagnvirkni
  - enskunotkun barna og unglinga, er mun gagnvirkari en áður – ekki bundin við einhliða miðlun

Áhrif snjalltækja á máltöku

- Máltaka barna fer fram á fyrstu æviárunum
  - einkum fyrstu 6-9 árin – lokið fyrir kynþroskaaldur
- Börn læra málið sem notað er í umhverfinu
  - en til þess þarf að tala við þau og hlusta á þau
  - einhliða miðlun (t.d. sjónvarpsáhorf) nægir ekki
- Snjalltækjavæðing getur truflað máltökuna
  - ef börn og fullorðnir tala minna saman
  - og börnin fá ekki nægilega málörvun á móðurmáli
  - en eru e.t.v. í gagnvirkum samskiptum á ensku

Rannsókn á sambýli íslensku og ensku

- *Greining á málfræðilegum afleiðingum stafræns málsambýlis*
  - (***Mo****deling the* ***li****nguistic* ***co****nsequences of* ***di****gital* ***la****nguage* ***co****ntact, MoLiCoDiLaCo*)
- Þriggja ára öndvegisststyrkur Rannsóknasjóðs
  - 1. júlí 2016 – 30. júní 2019, 117,5 milljónir króna
- Verkefnisstjórar:
  - Sigríður Sigurjónsdóttir og Eiríkur Rögnvaldsson
  - prófessorar í íslensku við Háskóla Íslands

Meginmarkmið verkefnisins

- Rannsaka áhrif stafrænna miðla og snjalltækja á
  - íslenskt og enskt ílag
    - hversu mikil töluð og rituð enska er í umhverfi okkar?
  - virka enskunotkun Íslendinga
    - tala íslensk börn og unglingar stundum saman á ensku?
  - viðhorf til íslensku og ensku
    - hafa börn og unglingar annað viðhorf en fullorðnir?
  - málkunnáttu Íslendinga (orðaforða og form)
    - eru komin fram tilbrigði sem rekja má til enskra áhrifa?

Rannsóknaraðferðir

- 5.000 manna netkönnun (Félagsvísindastofnun)
  - 11 aldurshópar, frá þriggja ára og upp úr (til 98 ára)
  - „fullorðinskönnun“ og 4 mismunandi gerðir fyrir börn
- 400 manna ítarkönnun – djúpviðtöl og próf
  - sömu aldurshópar, sérvalið úrtak úr stærri hópnum
  - 2x2 klst. viðtöl við fullorðna, 3x1 klst. við börn
- 30.000+ manna netkönnun
  - gerð með hjálp samfélagsmiðla
- Rýnihópar og viðtöl við kennara og nemendur

Helstu atriði sem könnuð eru

- Bakgrunnsupplýsingar
  - kyn, aldur, búseta, menntun, starf
  - viðhorf til íslensku og ensku
- Ílag
  - magn og eðli íslensku og ensku í umhverfinu
  - tími sem fer í hlustun/tal/lestur/skrift á hvoru máli
- Málnotkun og málkunnátta
  - orðaforði í íslensku og ensku
  - hvort ensk áhrif á íslensku koma fram – og öfugt

Staða verkefnisins

- Netkönnun send út í júlí og nóvember 2017
  - til 5.000 manns á aldrinum 3-98 ára
  - könnun lokið – svarhlutfall um 41%
- Viðtalskönnun í gangi
  - tvö tveggja tíma viðtöl tekin við hvern fullorðinn
  - þrjú klukkutíma viðtöl við börn
  - búið að tala við um 200 þátttakendur
- 17 viðtölum við kennara lokið
- Einu rýnihópaviðtali lokið

Úrvinnsla

- Úrvinnsla úr netkönnun er vel á veg komin
  - fyrstu niðurstöður kynntar á ráðstefnum
    - *Hugvísindaþing* 9. og 10. mars
    - *Early Language Learning* 13.-15. júní
    - *Den elfte nordiska dialektologkonferensen* 20.-22. ágúst
    - *MoLiCoDiLaCo conference* 28.-29. ágúst
    - *Skólamálaþing* 4. október
    - *Menntakvika* 12. október
- Ýmis erindi á alþjóðlegum ráðstefnum
- Sex MA-ritgerðum lokið

Þátttakendur í könnun 3-12 ára

	Fjöldi svarenda	Hlutfall svarenda	Fjöldi í þýði	Hlutfall í þýði
Kyn				
Strákur	358	49,4%	23.671	51,2%
Stelpa	366	50,6%	22.555	48,8%
Aldur				
3-5 ára	228	31,5%	13.440	29,1%
6-7 ára	122	16,9%	9.488	20,5%
8-9 ára	144	19,9%	9.750	21,1%
10-12 ára	230	31,8%	13.548	29,3%
Búseta				
Höfuðborgarsvæði	452	62,4%	29.490	63,8%
Landsbyggð	272	37,6%	16.736	36,2%

Aðgangur að snjalltækjum og neti

- Hefur barnið aðgang að snjalltæki?

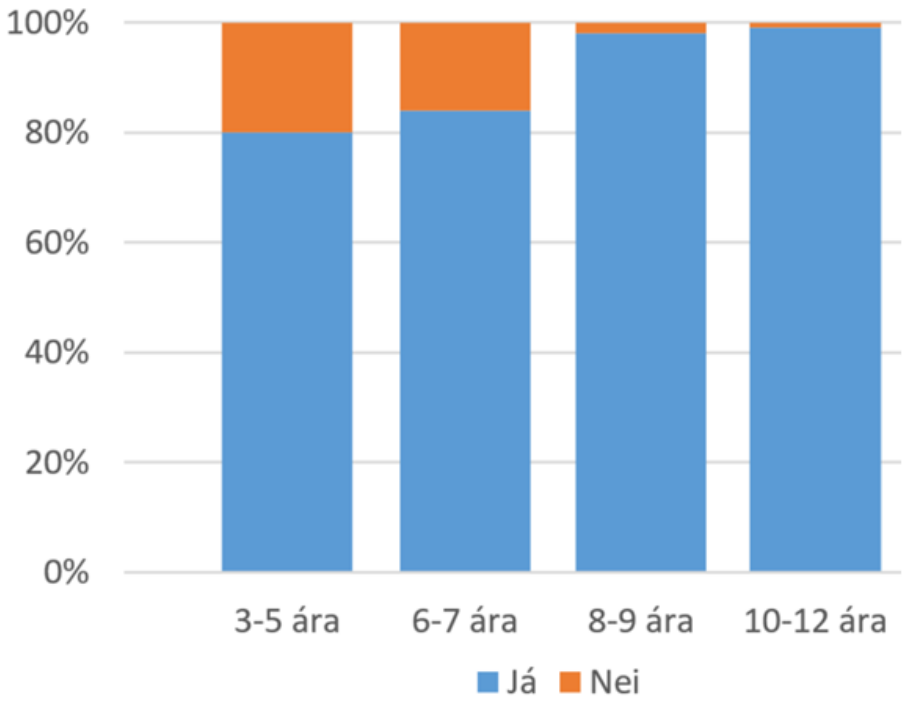

- Notar barnið netið?

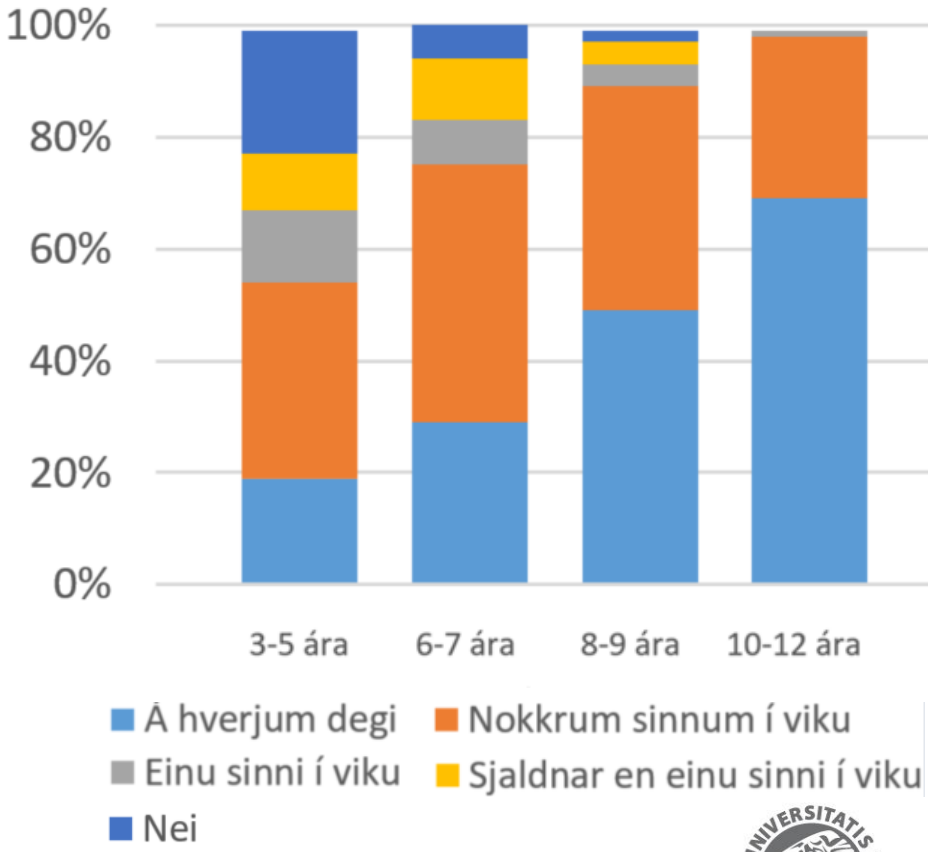

Magn og upphaf snjalltækjanotkunar

- Hve miklum tíma eyðir barnið að jafnaði í tölvum og snjalltækjum?

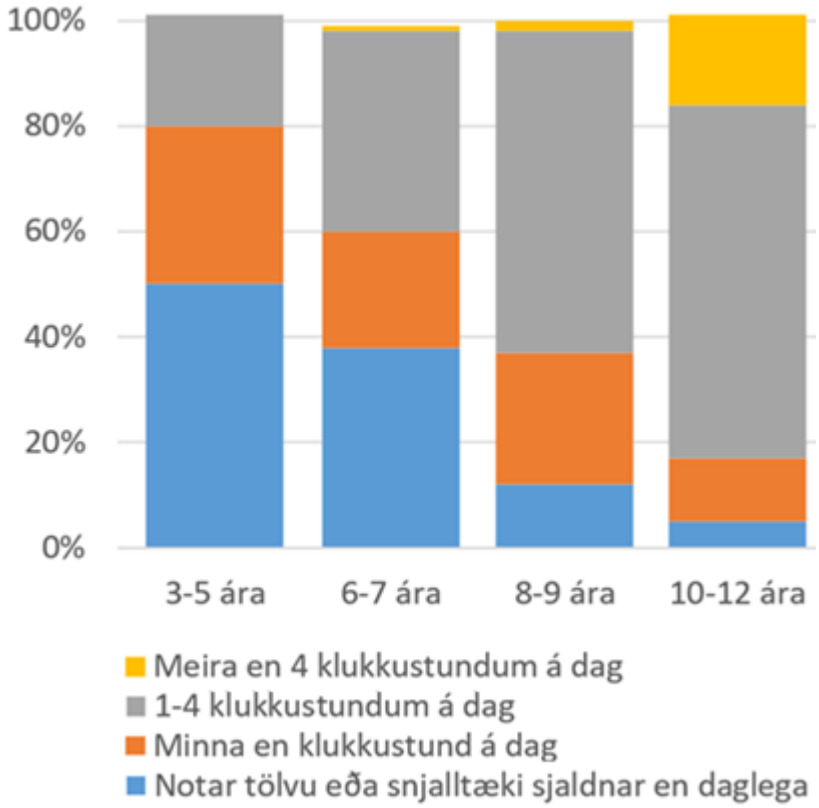

- Hversu gamalt var barnið þegar það fékk fyrst aðgang að snjalltæki?

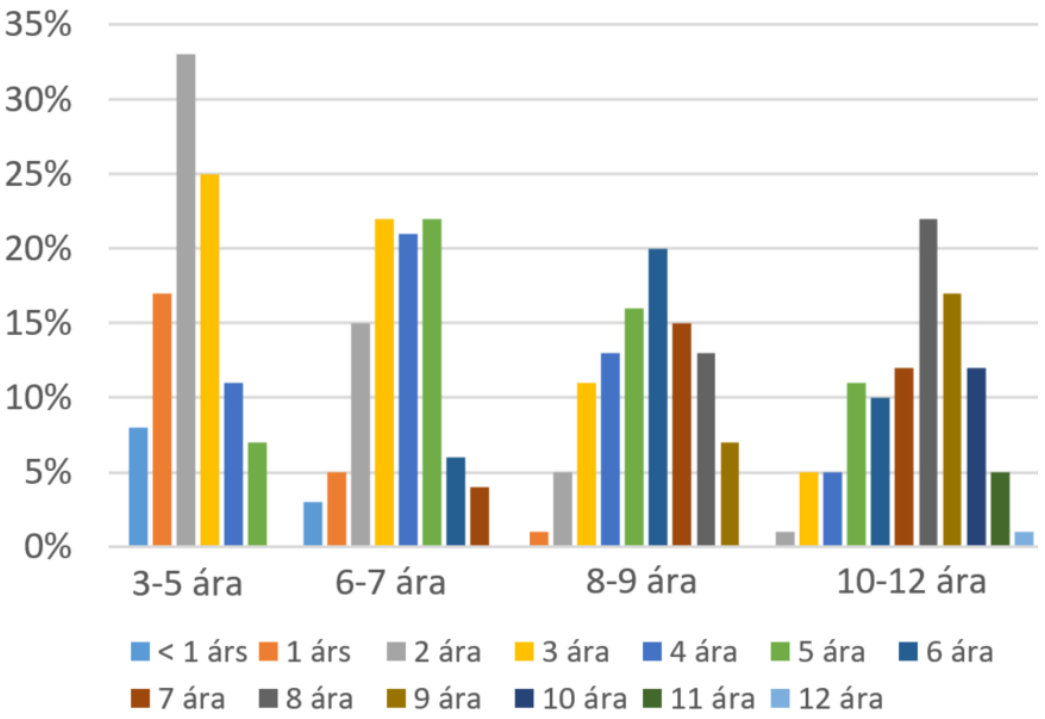

Að hlusta á og tala ensku – börn 3-12 ára

- Áætlaðu gróflega hversu oft að meðaltali barnið hlustar á talaða ensku

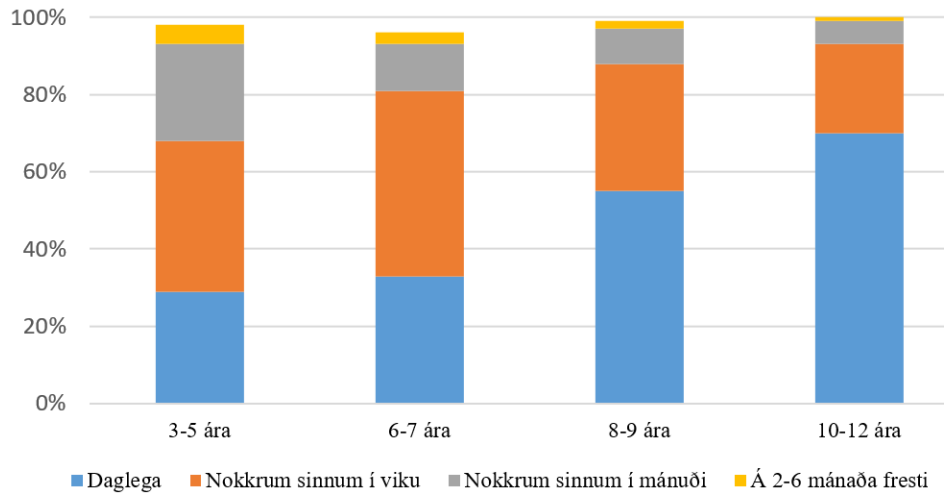

- Áætlaðu gróflega hversu oft að meðaltali barnið talar eða reynir að tala ensku

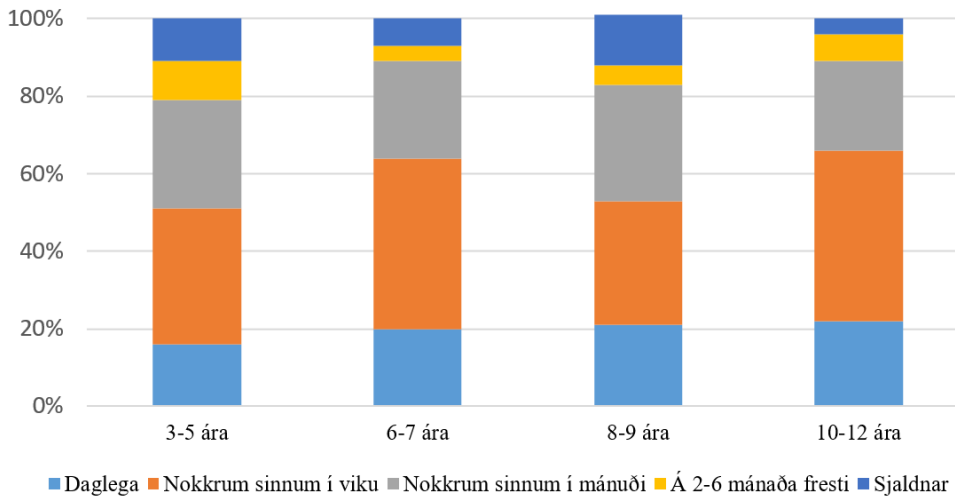

Að leika sér á ensku – börn 3-12 ára

- Barnið leikur sér stundum við vini sína á ensku

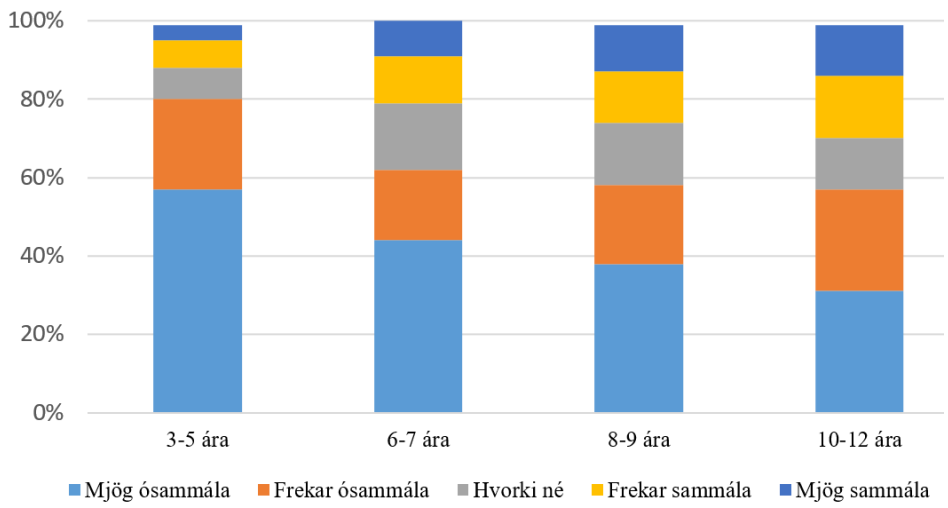

- Barnið leikur sér stundum á ensku þegar það er eitt

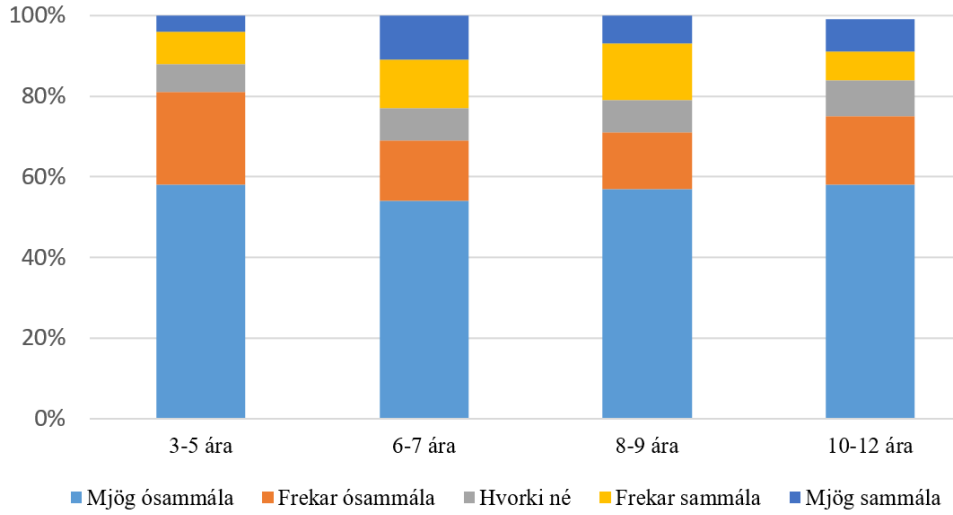

Athafnir stundaðar a.m.k. 2x í viku – 3-5 ára

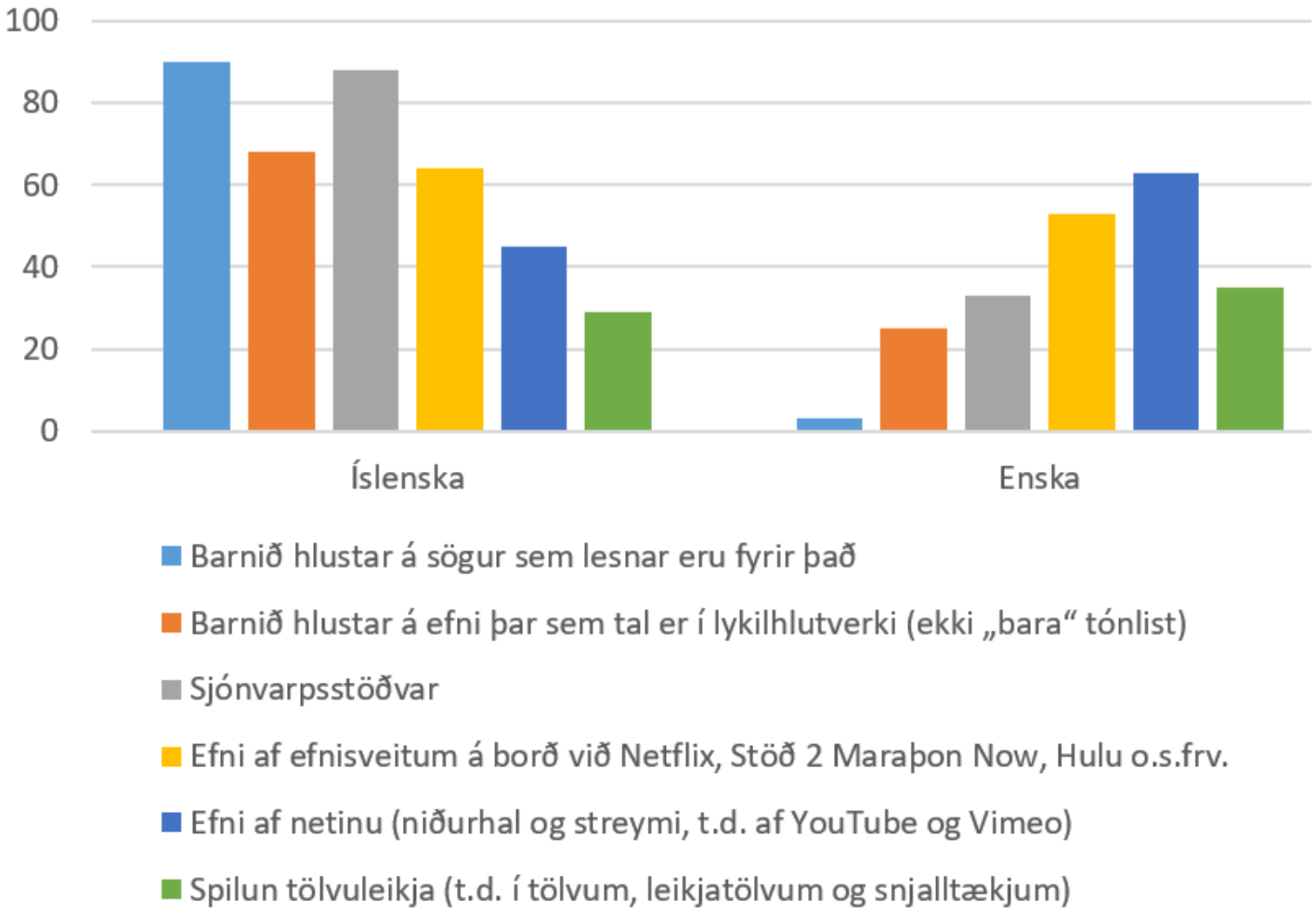

Athafnir stundaðar a.m.k. 2x í viku – 6-7 ára

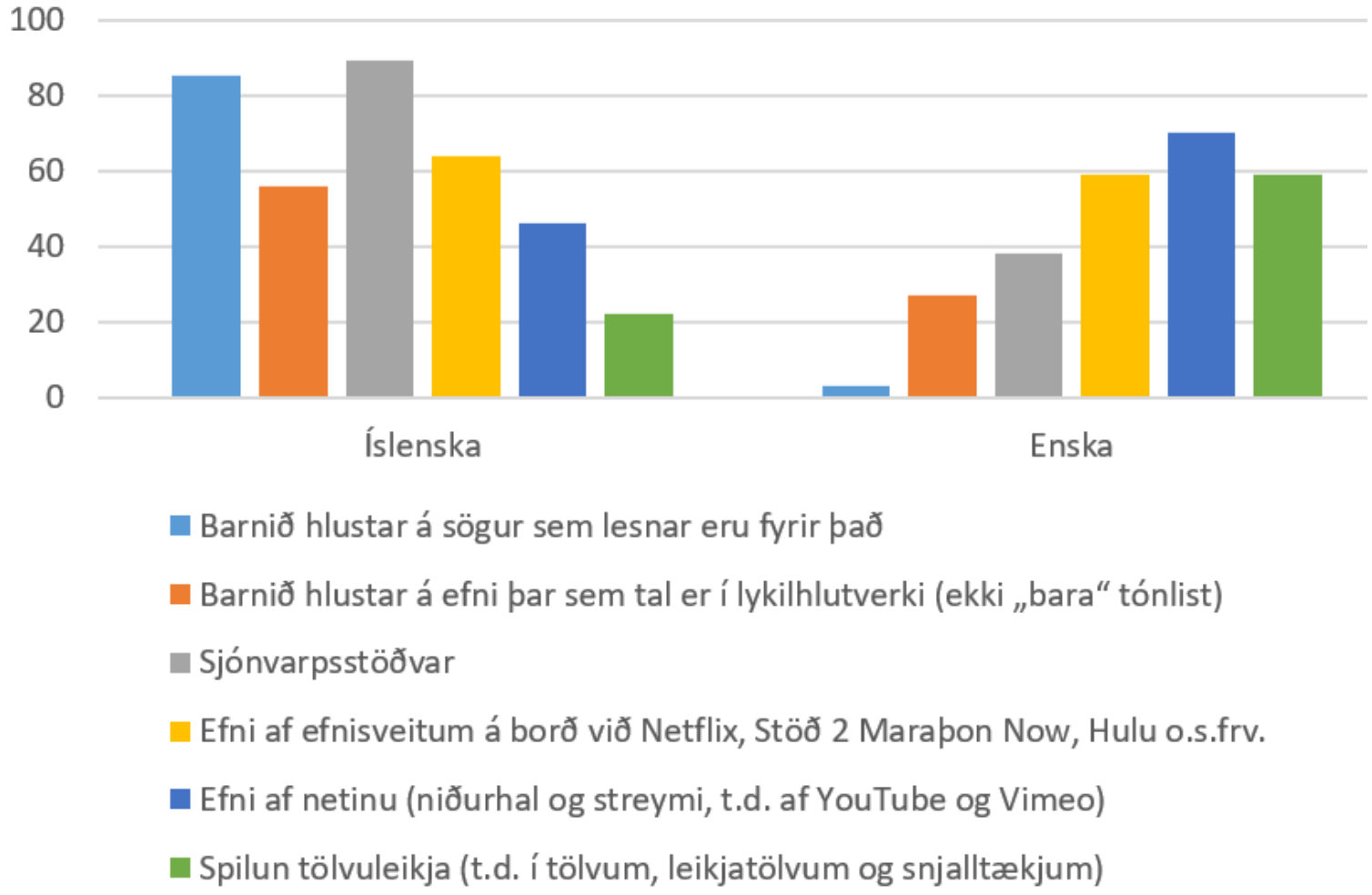

Athafnir stundaðar a.m.k. 2x í viku – 8-9 ára

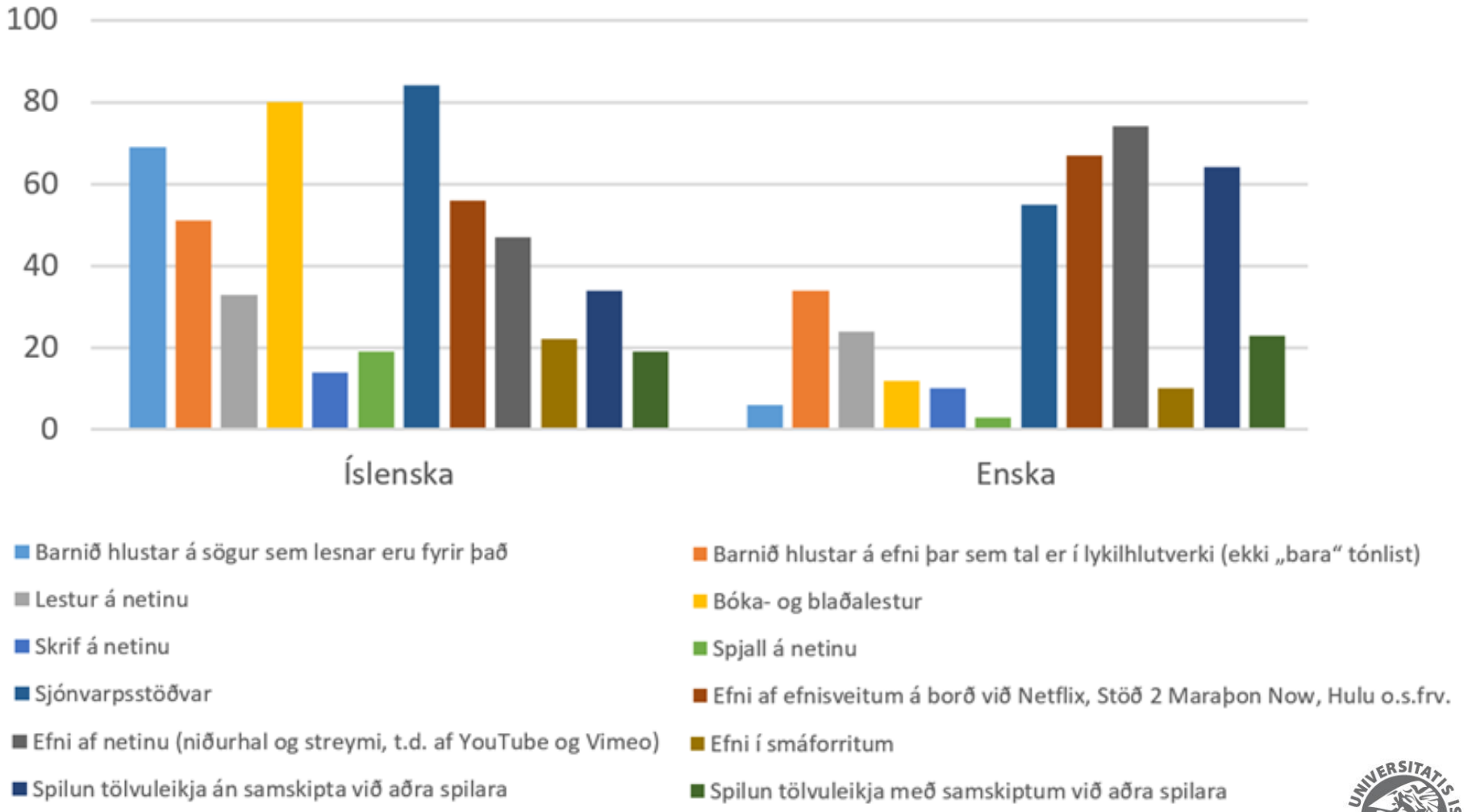

Athafnir stundaðar a.m.k. 2x í viku – 10-12 ára

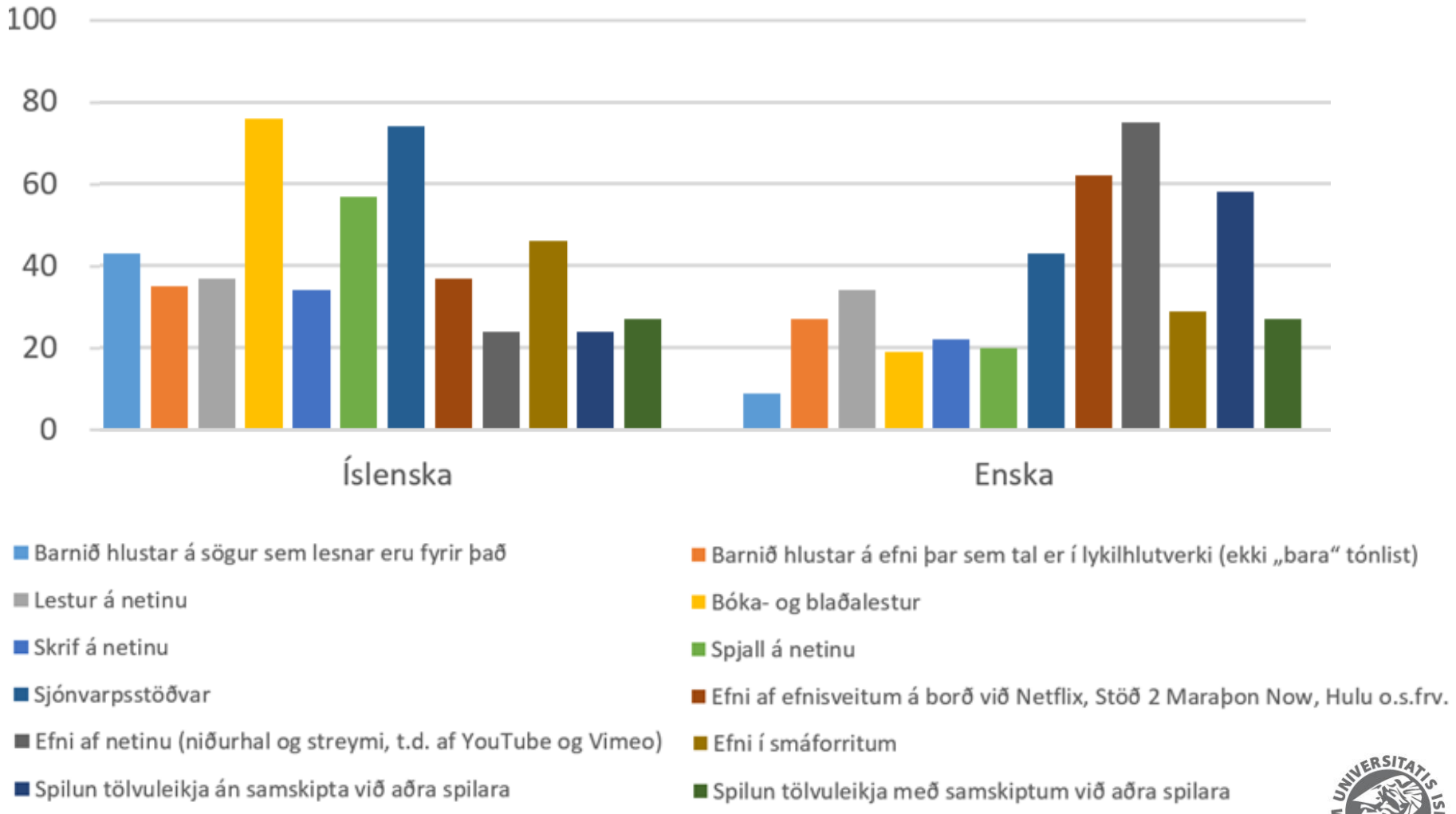

Tölvu- og snjalltækjanotkun, 3-98 ára

- Tölvu- og snjalltækjanotkun allra aldurshópa í klukkustundum á dag

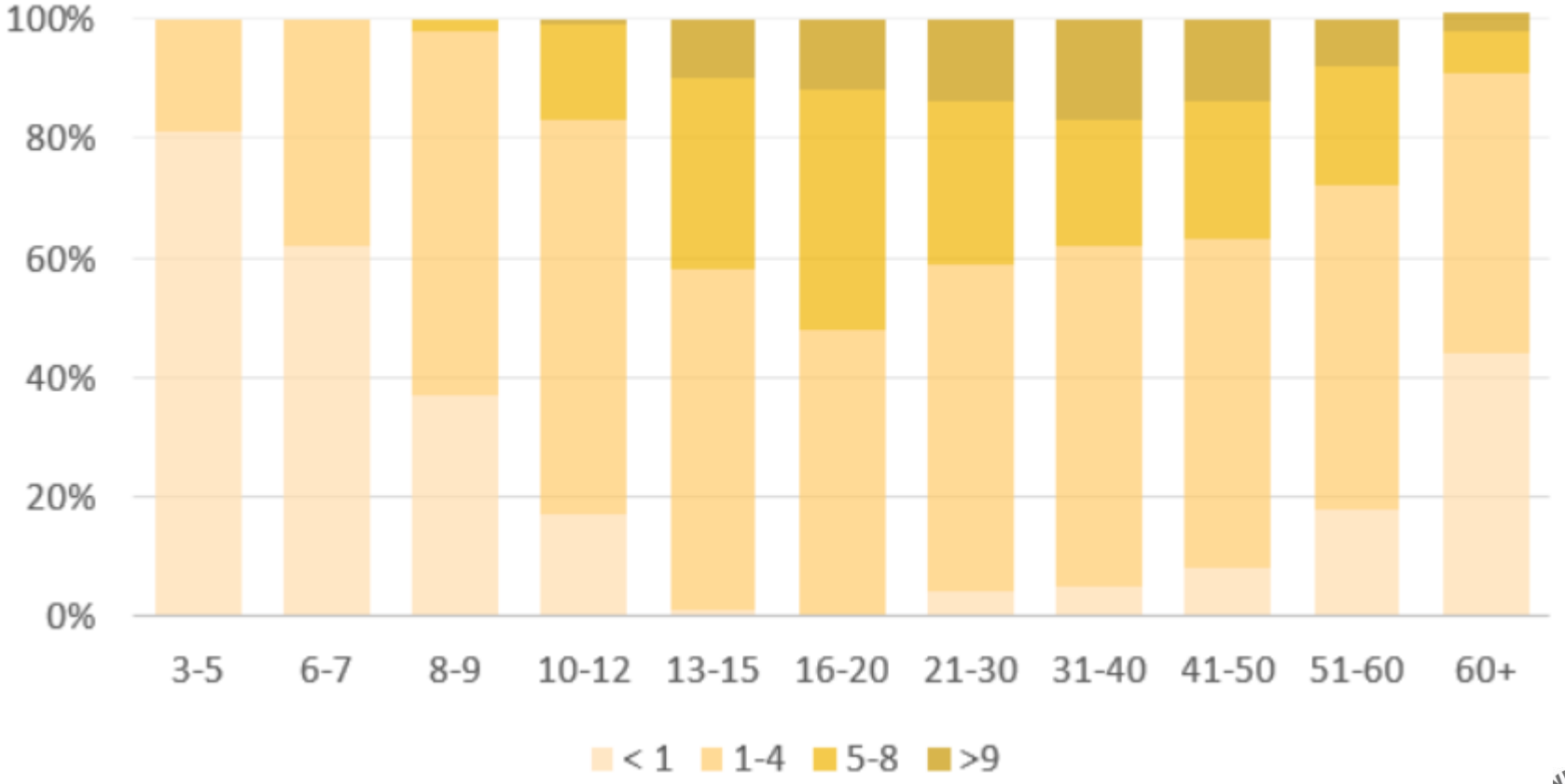

Hversu oft hlustar þú á ensku?

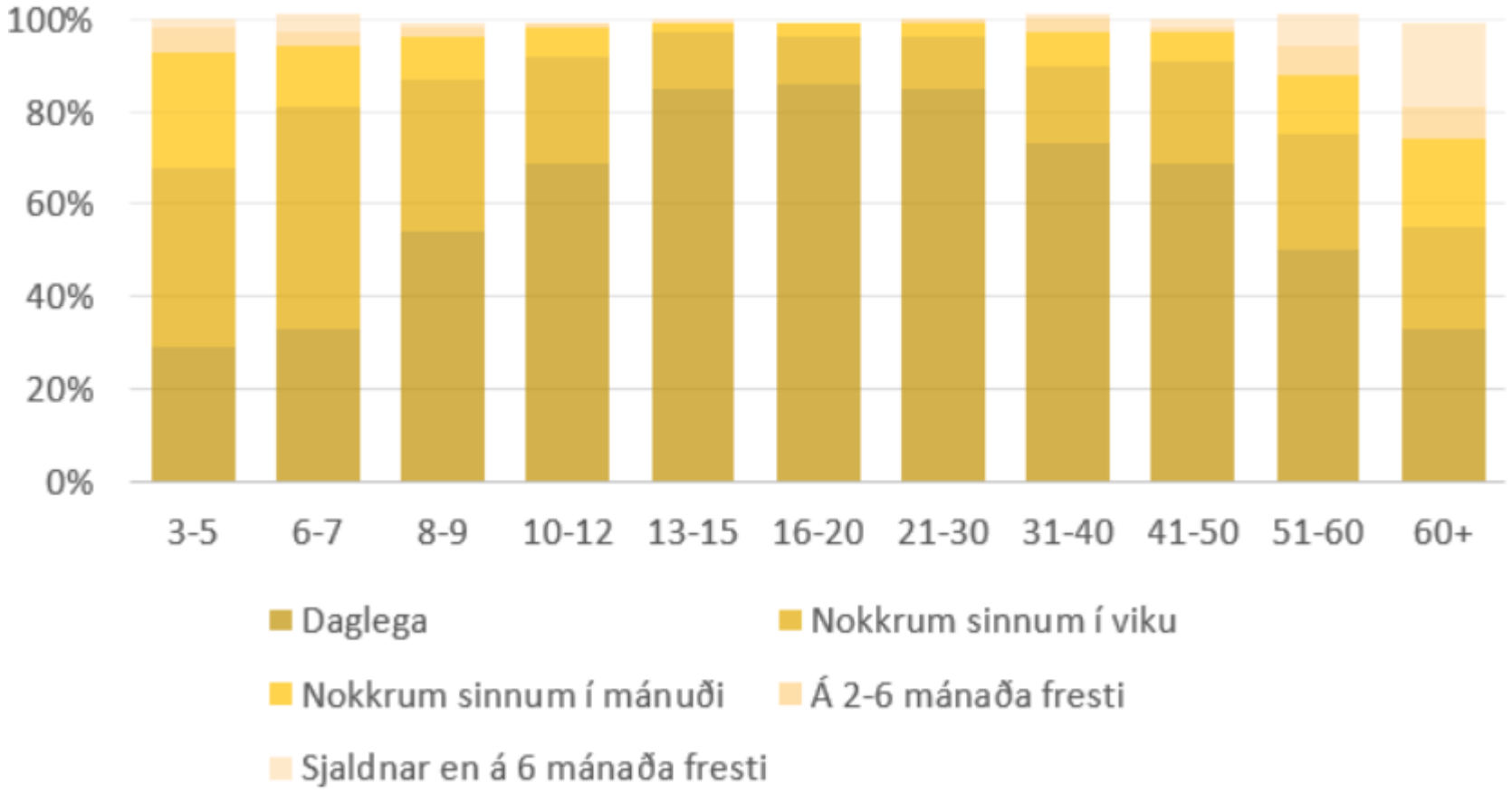

Hversu oft talarðu ensku?

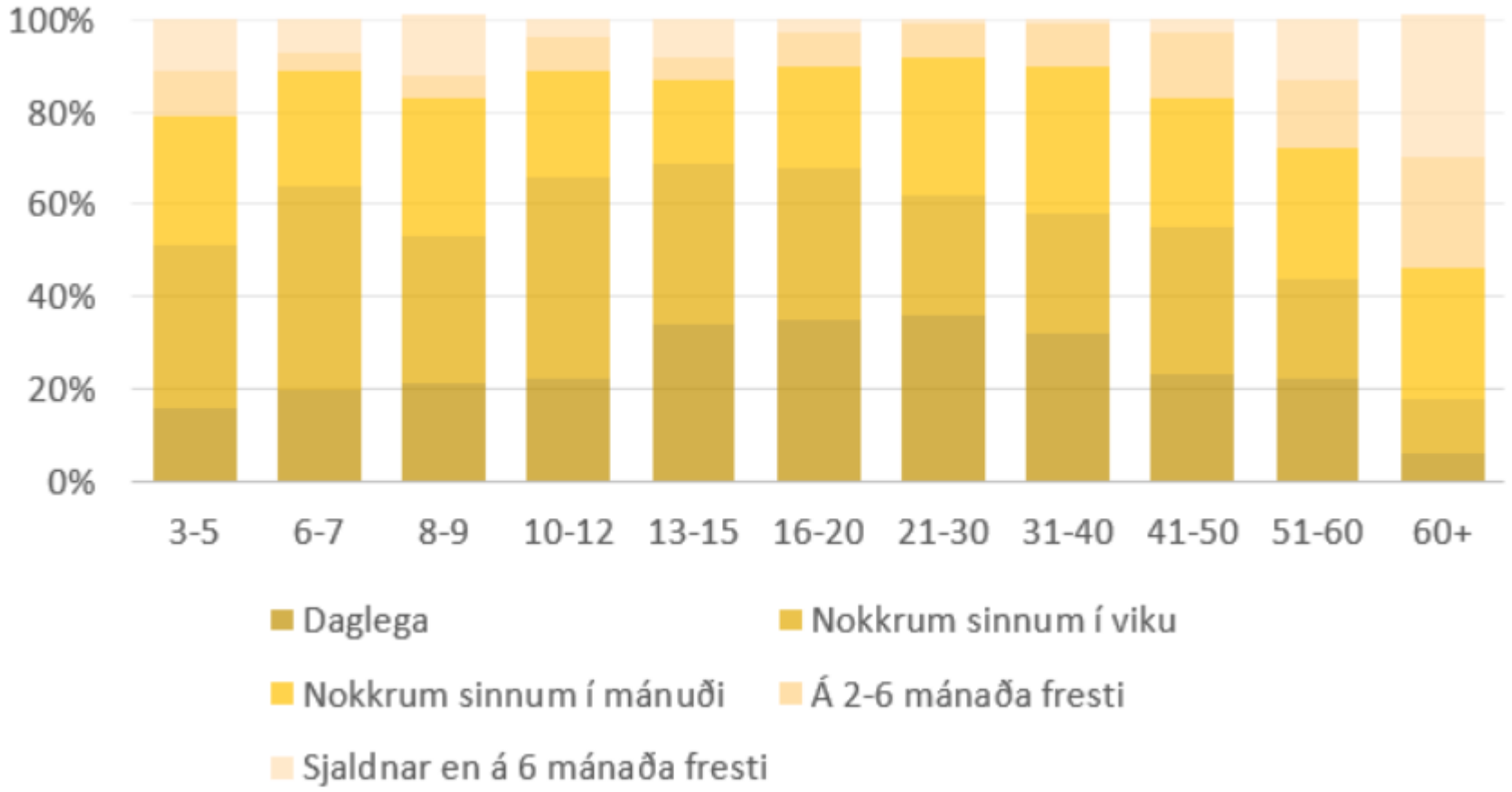

Þátttakendur í könnun 13-98 ára

	Fjöldi svarenda	Hlutfall svarenda	Fjöldi í þýði	Hlutfall í þýði
Kyn ***				
Karl	744	46,1%	147.559	50,9%
Kona	871	53,9%	142.236	49,1%
Aldur ***				
13 til 15 ára	265	16,4%	12.958	4,5%
16 til 20 ára	195	12,1%	22.467	7,8%
21 til 30 ára	157	9,7%	53.926	18,6%
31 til 40 ára	210	13,0%	48.531	16,7%
41 til 50 ára	251	15,5%	44.085	15,2%
51 til 60 ára	284	17,6%	43.651	15,1%
Eldri en 60 ára	253	15,7%	64.177	22,1%
Búseta				
Höfuðborgarsvæði	998	61,8%	179.149	61,8%
Landsbyggð	617	38,2%	110.646	38,2%

Dagleg hlustun/tal á ensku eftir aldurshópum

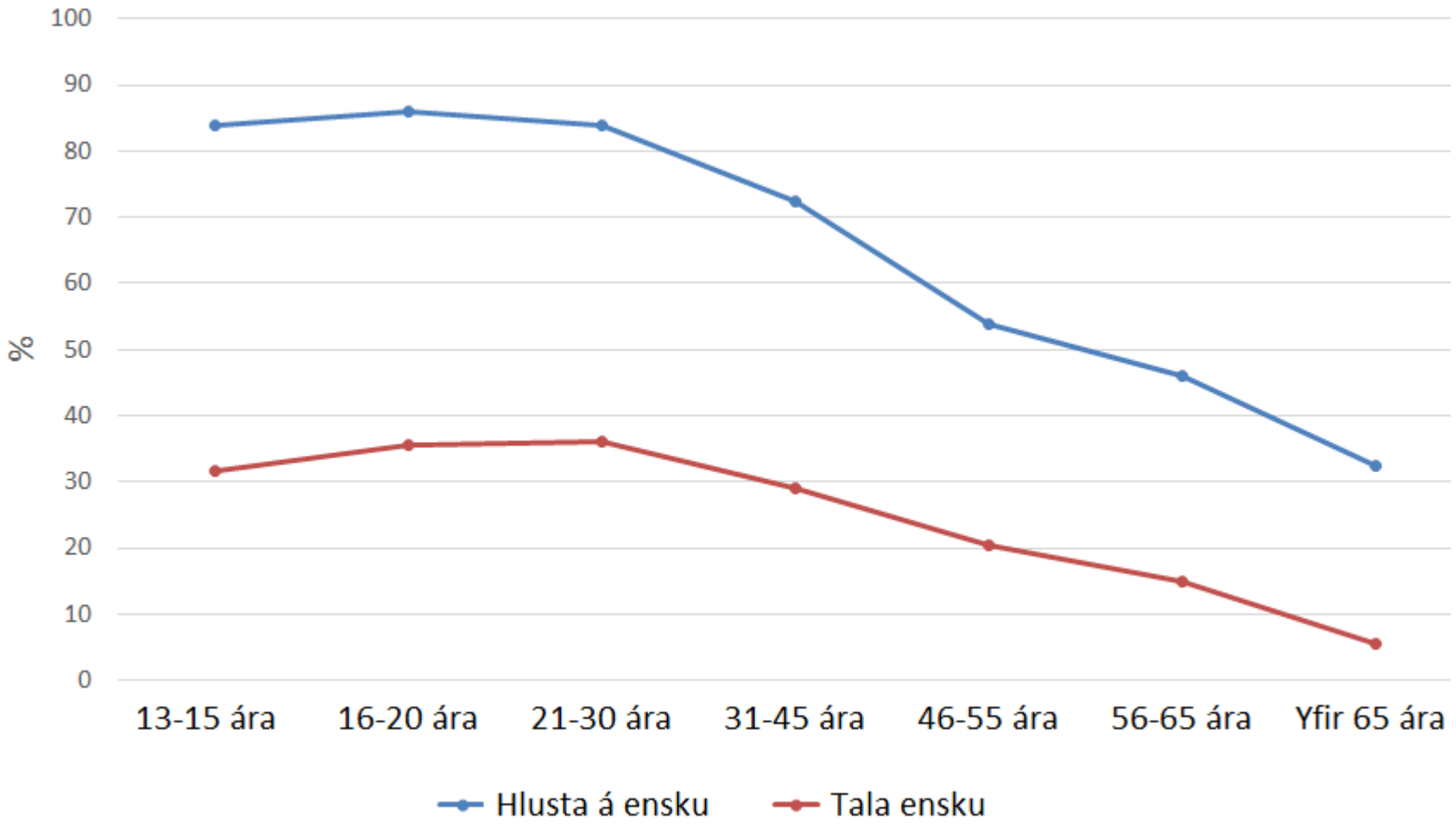

Að tala ensku við Íslendinga

- Ég tala stundum ensku við íslenskumælandi fólk í aðstæðum þar sem allir skilja og tala íslensku (hér er átt við meira en einstök orð og frasa)

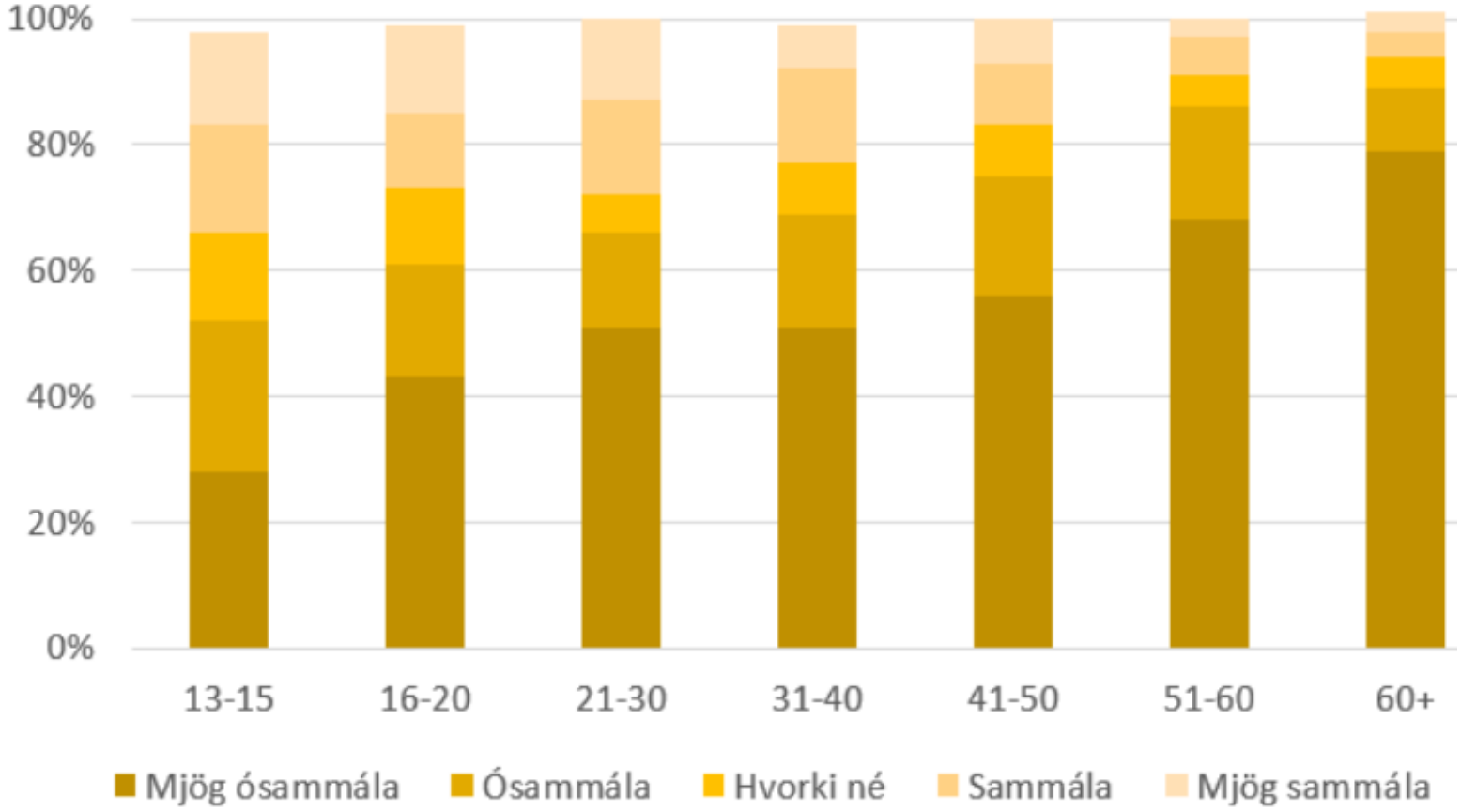

Hversu oft lestu texta á ensku?

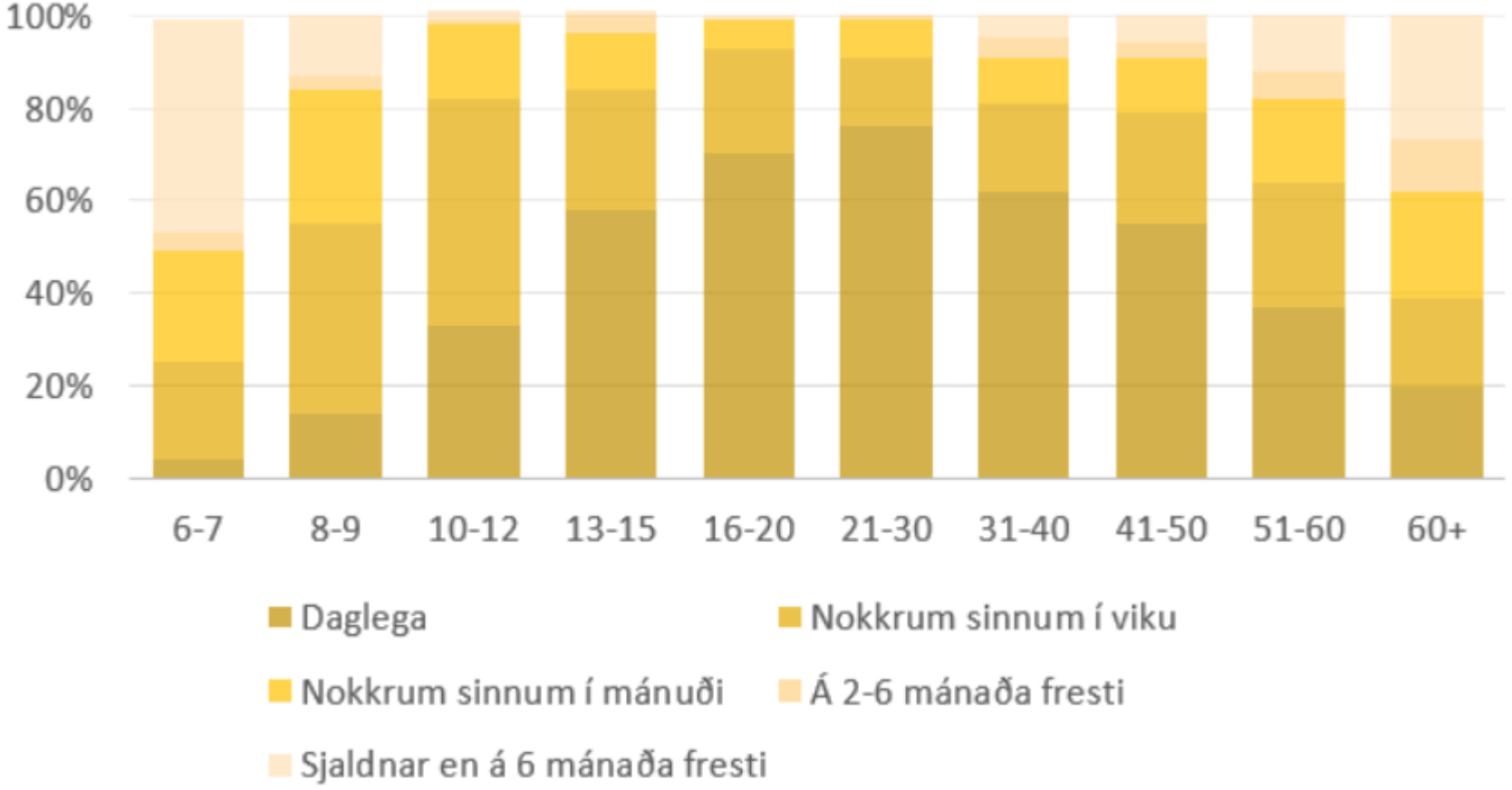

Tungumál raddstýringar og viðmóts

- Ég gæti hugsað mér að nota ensku fyrir raddstýringu tækja (t.d. Siri)

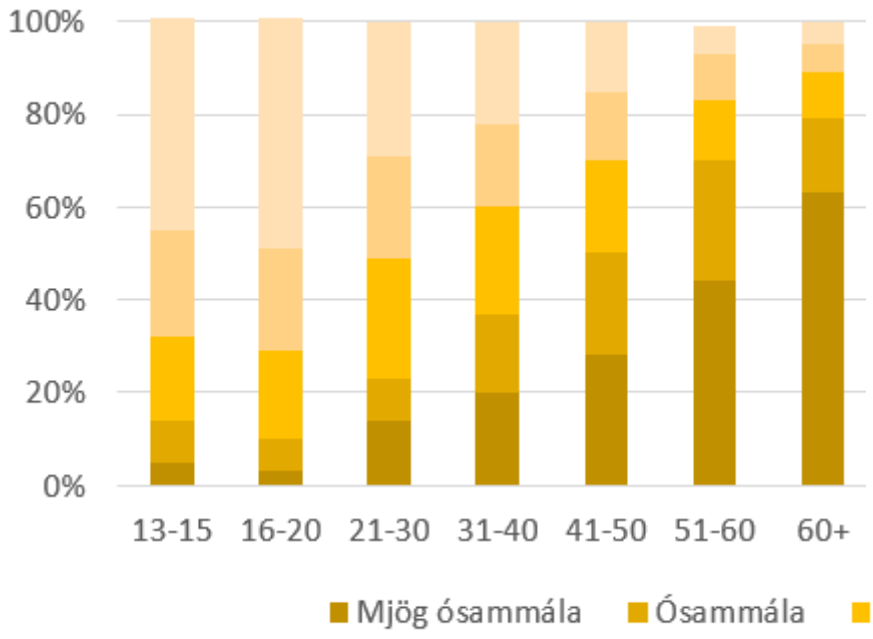

- Mér finnst best að hafa tæki (t.d. tölvur, síma og spjaldtölvur) stillt á ensku

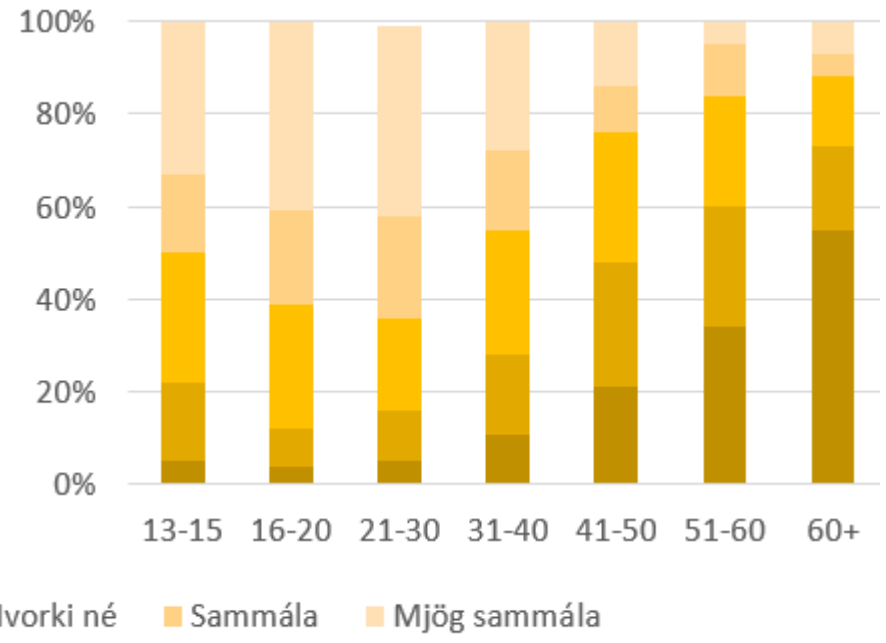

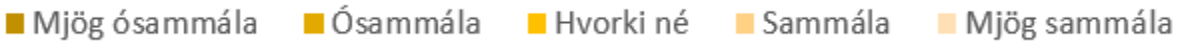

Nýyrði og textun

- Það á að búa til ný íslensk orð í staðinn fyrir ensku orðin sem koma inn í málið
- Það er mikilvægt að erlent sjónvarpsefni sé aðgengilegt með íslenskum texta

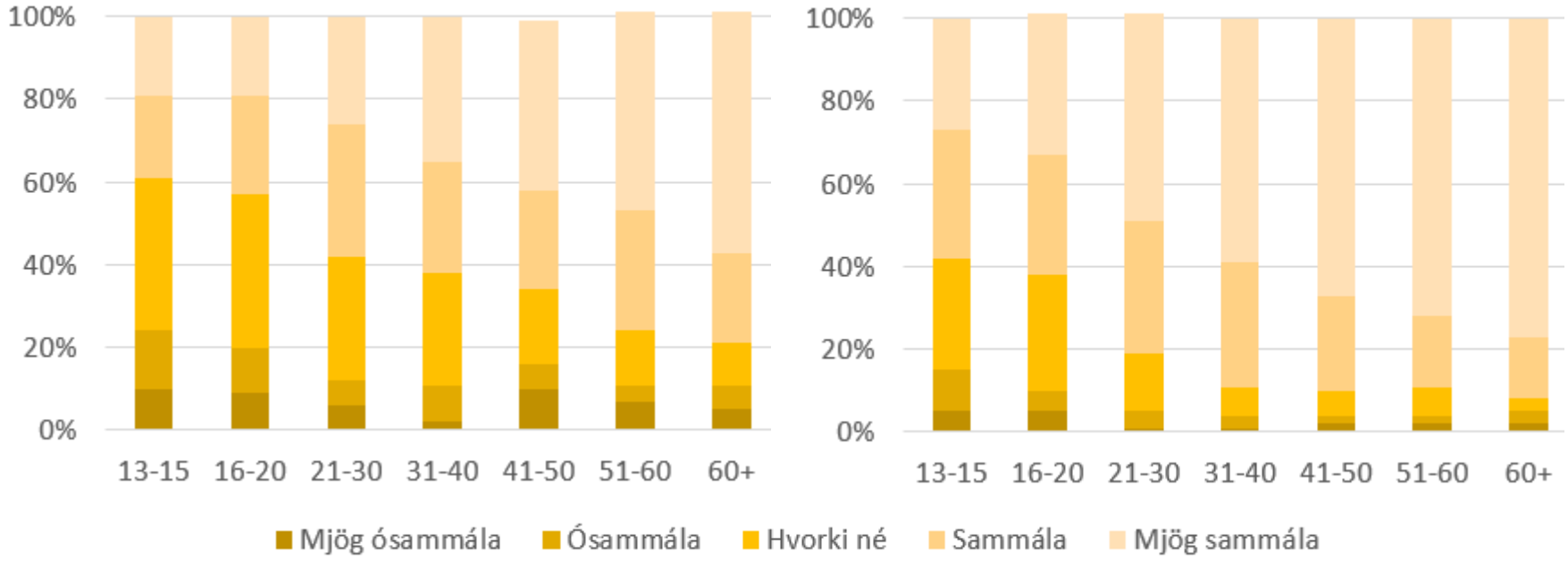

Mikilvægi íslenskukunnáttu/enskukunnáttu

- Góð íslenskukunnátta er mikilvæg til að ná árangri í námi og starfi

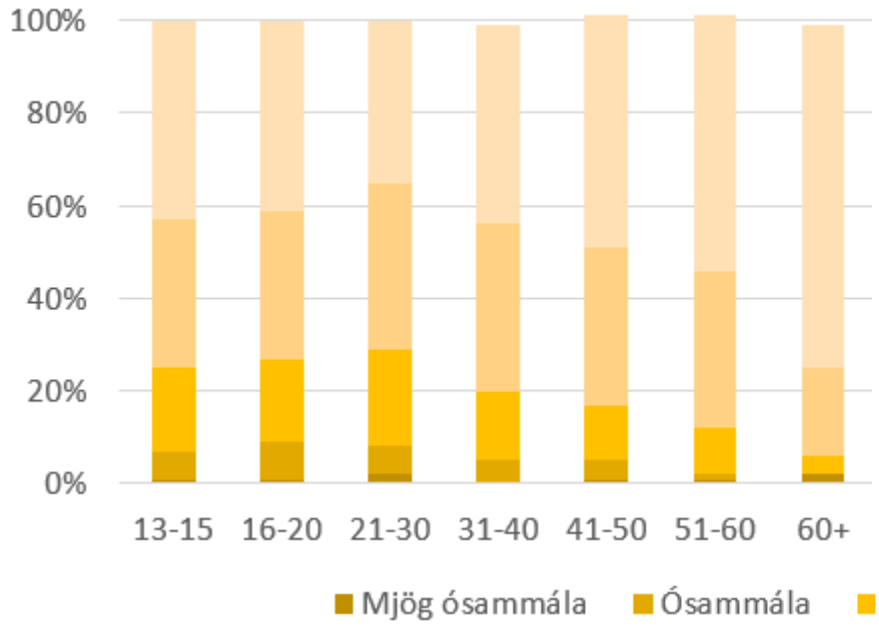

- Góð enskukunnátta er mikilvæg til að ná árangri í námi og starfi

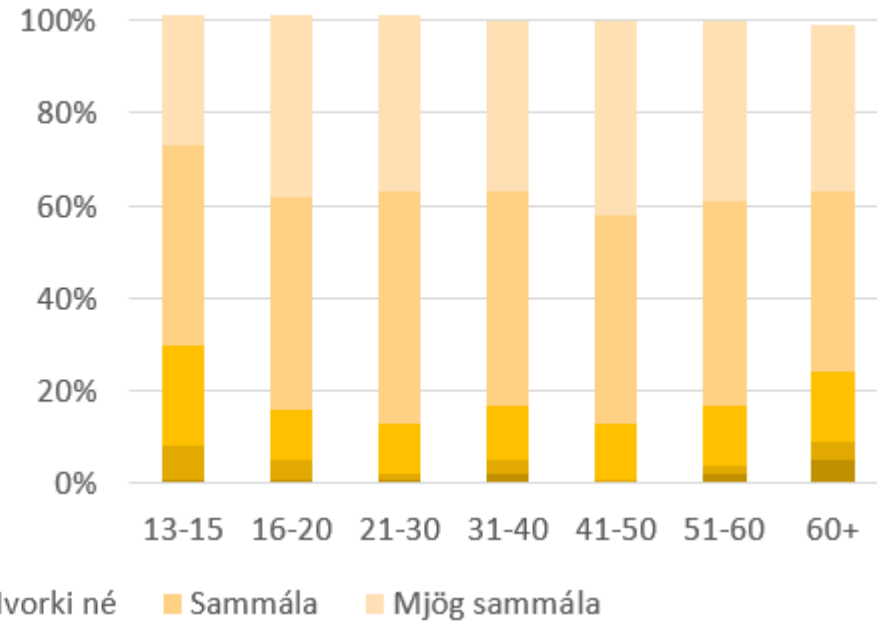

Viðtengingarháttur

- María er ekki á skrifstofunni eins og vanalega. Ég held að hún er í útlöndum.
- Það er grillveisla hjá Siggu um helgina. Ég vona að Jón verður þar.

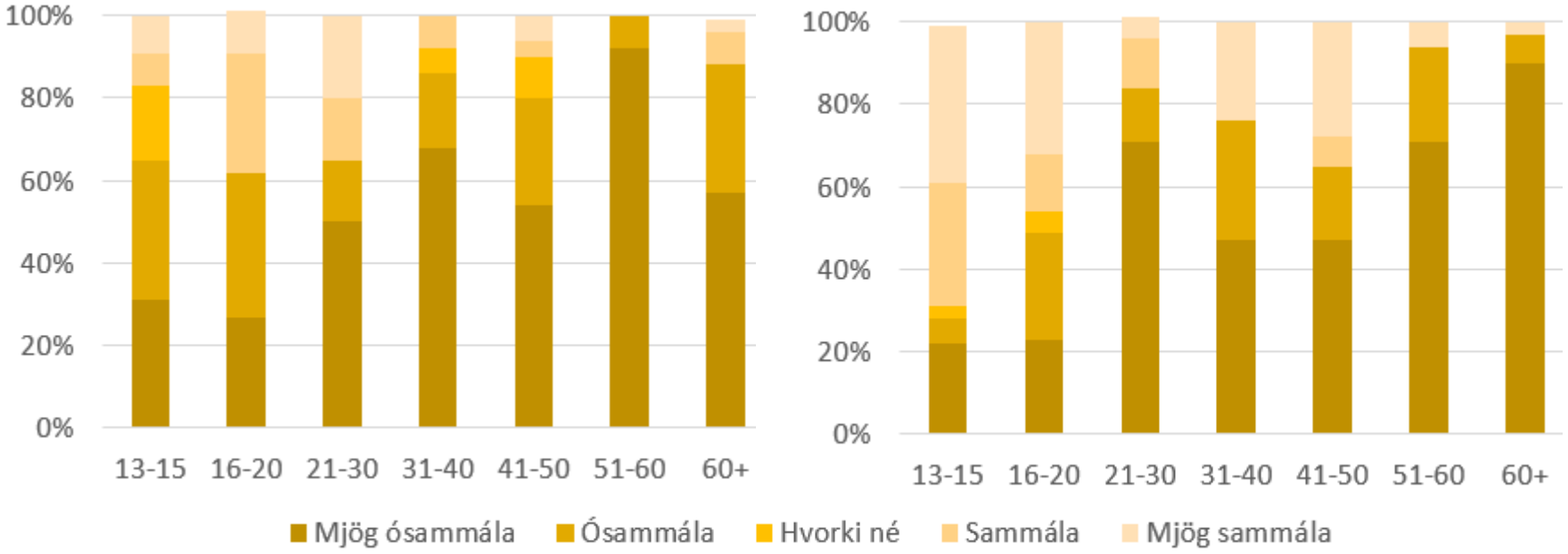

Tengsl háttanotkunar og enskunotkunar

- Mat tveggja hópa á aldrinum 16-20 ára á setningum með óhefðbundinni notkun viðtengingarháttar

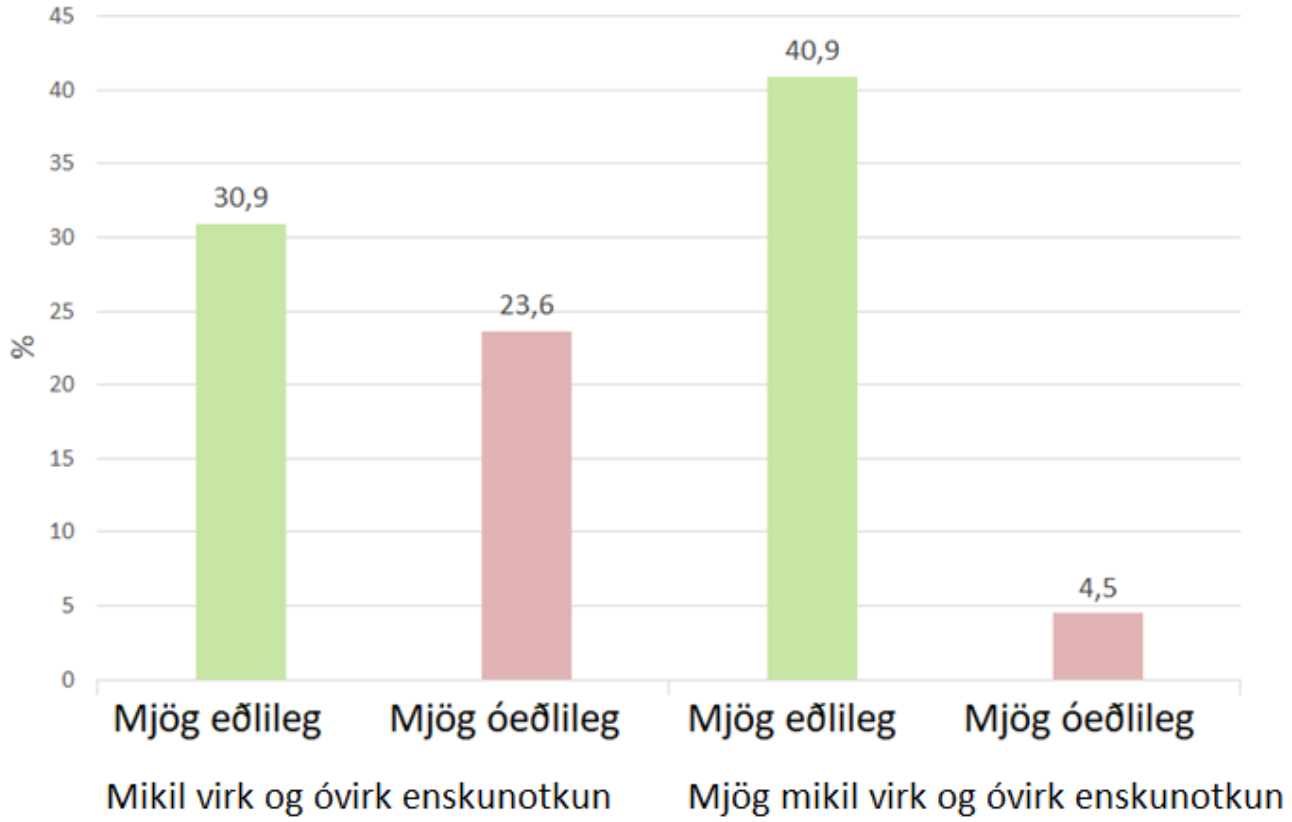

Nýja setningagerðin

- Afmælisbarnið blés á kertin. Síðan var borðað kökuna.
- Strákarnir komu blóðugir í tíma. Sennilega var lamið þá í frímínútum.

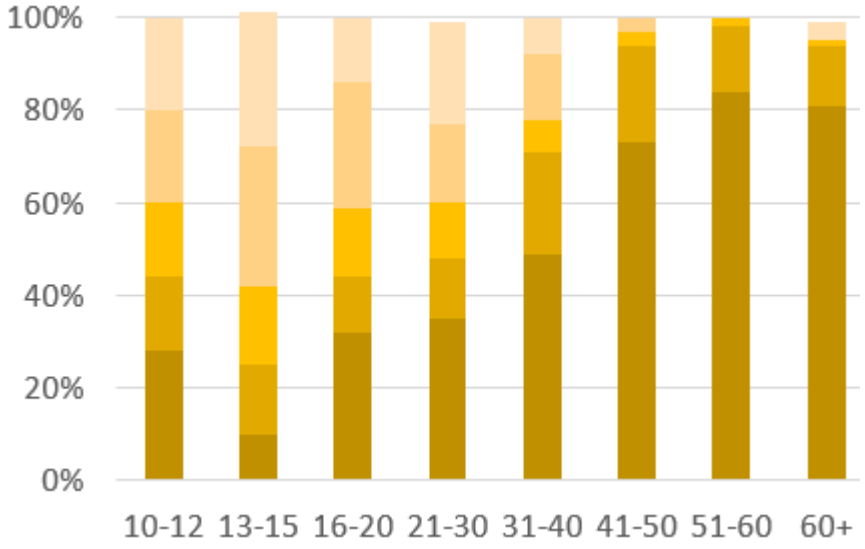

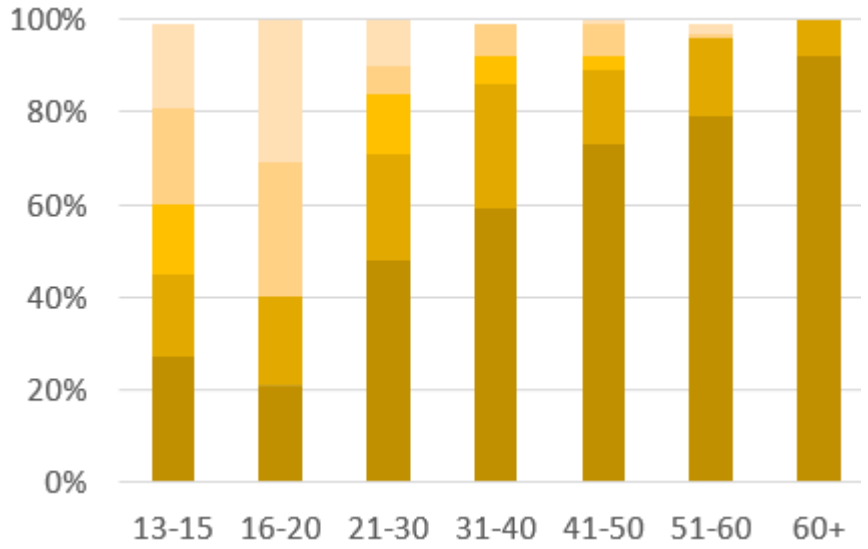

Mjög ósammála Ósammála Hvorki né Sammála Mjög sammála

„Eignarfallsflótti“

- Magnús hlustaði ekkert á fyrirlesturinn. Hann spurði <u>undarlega spurningu</u>.
- Einar stóð fyrir innganginum. Fólk tafðist vegna <u>hegðun</u> hans.

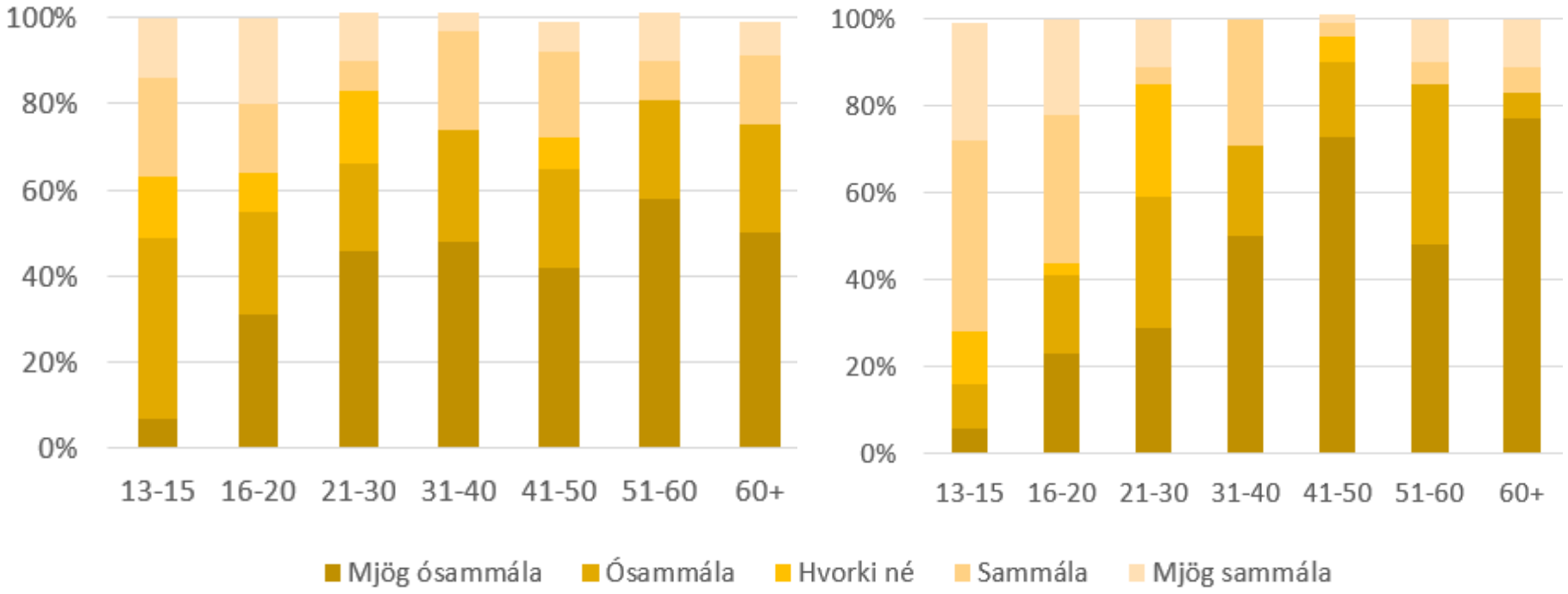

Útvíkkað framvinduhorf

- Hvað ertu að gera? Ég er að liggja í sólbaði úti í garði.
- Jón virðist vera mjög háður foreldrum sínum. Hann er enn að búa hjá þeim þótt hann sé að verða fertugur.

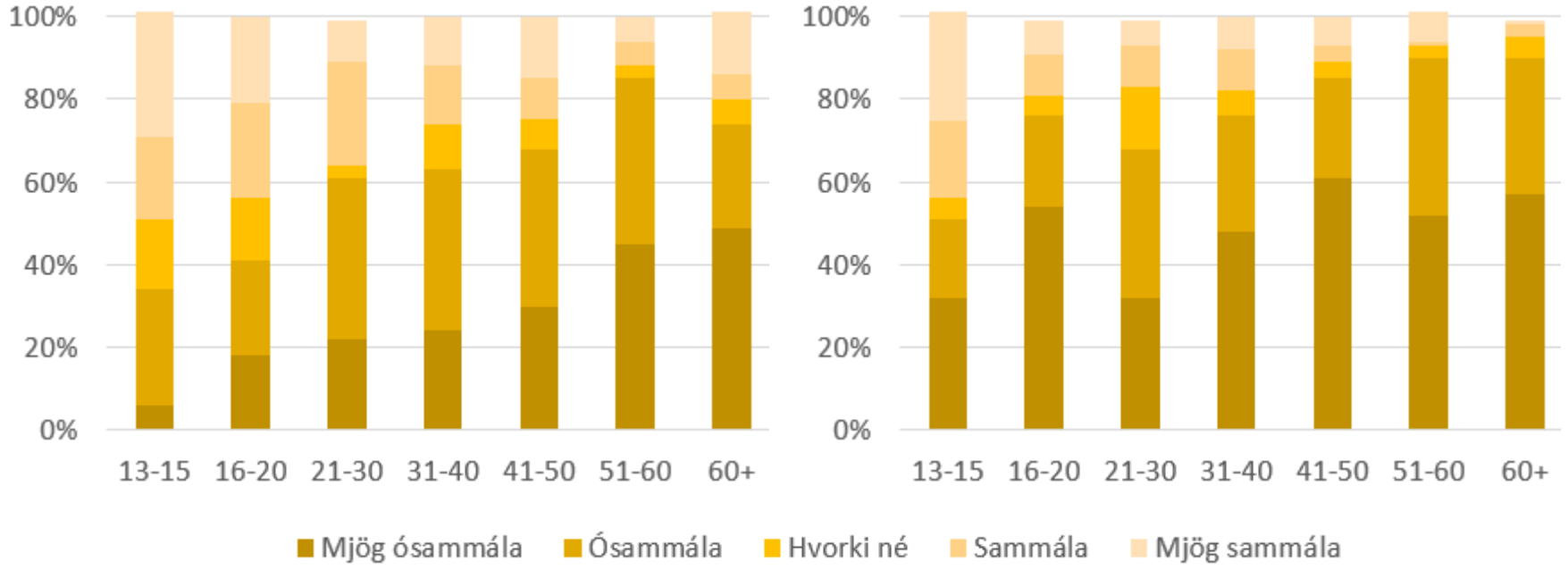

„Þágufallssýki“

- Það er aðfangsdagskvöld og bræðurnir geta ekki beðið. Þeir hlakka svo til.
- Strákarnir eru blankir. Þeim vantar 5000 krónur.

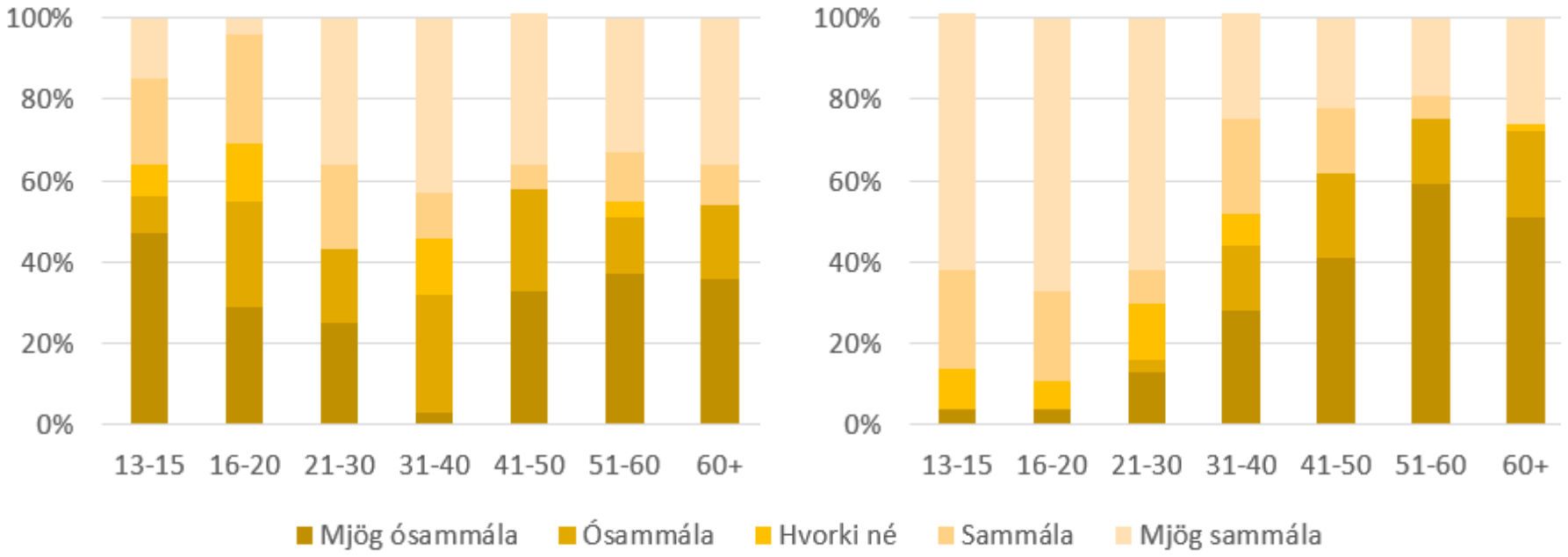

Dæmigerðar „málvillur“

- Samtökin sinna mikilvægu starfi. Fjöldi dýra <u>eru</u> í útrýmingarhættu.
- Strákarnir tveir kynntust á leikskóla. Þeim líkar vel <u>við hvorn annan</u>.

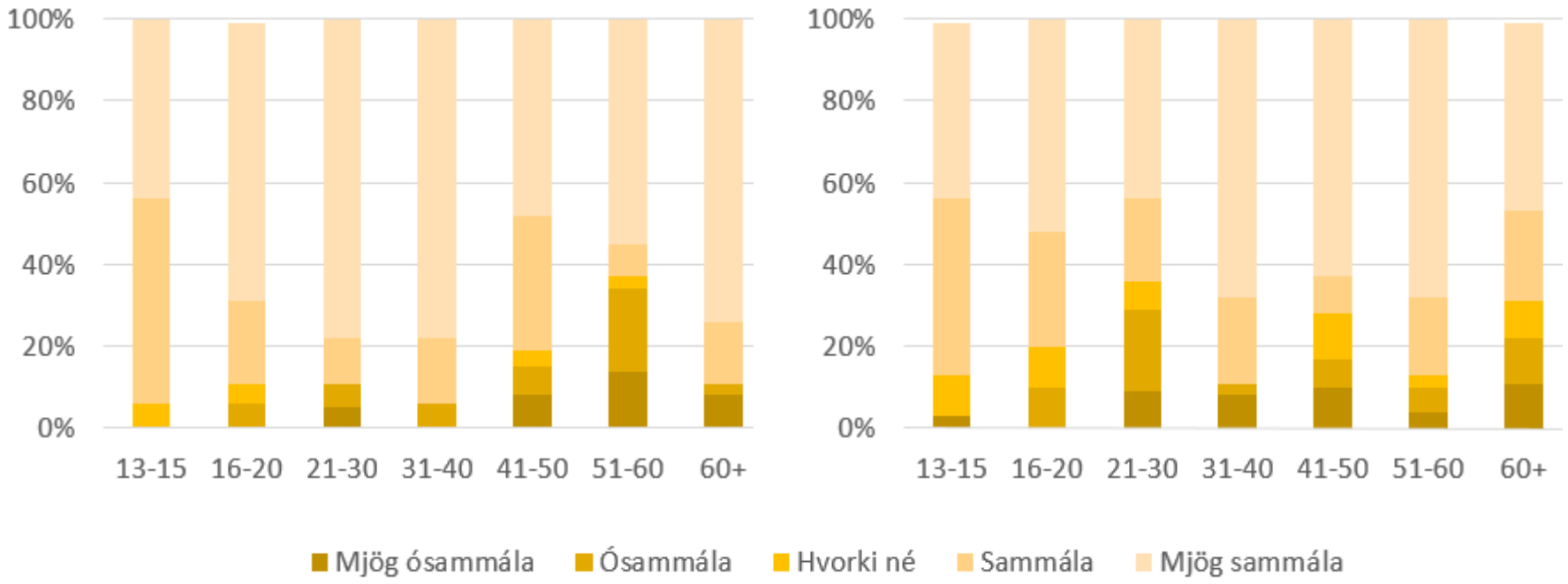

Næstu skref

- Unnið verður áfram úr netkönnun
  - m.a. rannsökuð fylgni milli ýmissa þátta
- Viðtölum verður haldið áfram
  - stefnt að því að ljúka þeim í vetur
- Netkönnun verður opnuð fyrir alla
  - stefnt að þátttöku a.m.k. 30 þúsund málhafa
- Verkefnið og niðurstöður þess kynnt
  - á ráðstefnum og í greinum

Takk fyrir áheyrnina!

siggasig@hi.is
eirikur@hi.is